

*Людмила Харковець,
студентка магістратури спец. 012 «Дошкільна освіта»
Науковий керівник – к. пед. н., доц. Лілія Мельничук,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний
університет імені акад. С. Дем'янчука»*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МІЖОСОБИСТІСНИХ ВІДНОСИН У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Дошкільний вік – це період найшвидшого соціального розвитку особистості. Цей період є важливим у процесі становлення особистості дитини. Діти цього віку потребують пояснення багатьох життєвих моментів, порад, підтримки та розумінні. Величезна роль у розвитку спілкування та взаємодії з однолітками належить дорослому, адже дорослі є взірцем для наслідування. Дивлячись на дорослих, діти намагаються повторювати манеру поведінки, стиль спілкування, взаємини з іншими людьми.

Налагодження міжособистісної взаємодії є важливою умовою формування особистості дітей різного віку. Питання міжособистісної взаємодії розглядалися в дослідженнях вітчизняних та зарубіжних психологів (В. Агєєв, Б. Ананьєв, Г. Андрєєва, О. Бодальов, Б. Ломов, Л. Орбан-Лембрик, Т. Сенько, М. Аргайл, Е. Берн та ін.)

Проаналізуємо особливості формування та прояви міжособистісних відносин дітей старшого дошкільного віку.

Сформованість міжособистісних відносин у дітей старшого дошкільного віку виявляється в бажанні входити в контакт з оточуючими («Я хочу»), вмінні сформувати спілкування («Я вмію»), що характеризується, у свою чергу, здатністю слухати співрозмовника, емоційно співпереживати вирішувати конфліктні ситуації; у знанні норм і правил, яким потрібно слідувати під час спілкування з оточуючими («Я знаю») [4, с. 375].

На відміну від дітей молодшого віку у дошкільників 5-6 років з'являється нова позиція - визнання переваг ровесника, що іноді перевершують власні, і на основі цього розвивається почуття прихильності та дружби. Діти захоплюються товаришем («Ти

хороша, я з тобою дружу»). Між дітьми починається обмін рівноцінними виразами симпатії, ніжності, що закінчується поцілунками, про нову позицію свідчить і повідомлення один одному секретів [1, с. 7].

Кількість особистих контактів в дітей 6-7 років розширюється. Дитина довіряє однолітку свої бажання, наміри, смаки, секрети. Вона оцінює вчинок ровесника, порівнює його дії з іншими дітьми, обговорюючи їх, висловлює співчуття. У зв'язку з цим формуються дружні стосунки [1, с. 8].

Дружба сприяє розвитку конкретних моральних якостей дитини: розуміння, співчуття, поступливість, взаємодопомога. Дружба збагачує почуття дитини, формує потреби та інтереси, посилює вольові риси характеру. Дружба створює бажання не підвести товариша, не втратити його довіри, стати краще, відважніше, активніше.

Дружба чуйних, уважних, витриманих, організованих, дисциплінованих дітей з однолітками, у яких ще не розвинені ці якості, позитивно впливає на останніх, викликаючи у них прагнення бути кращим. Спілкування з друзями приносить дитині радість та вроджену здатність до наслідування, дозволяє брати позитивні якості, «ловити» позитивні почуття та враження. Свої стосунки з іншими дітьми, дитина будує на зразок відносин зі своїм другом.

Особливістю дій і вчинків друзів є те, що вони здійснюються як потреба, продиктована внутрішніми спонуканнями, без зовнішньої дії з боку дорослих [2, с. 49].

Таким чином, відносини з однолітками значно впливають на особистість дитини, сприяють розвитку таких особистісних якостей, як взаємодопомога, чуйність та ін. Особливе значення у розвиток особистості дитини, засвоєння нею найпростіших етичних норм мають стосунки у грі, оскільки саме тут визначаються і реально виявляються засвоєні норми та правила поведінки, які становлять основу морального розвитку дошкільника, створюють вміння спілкуватися в колективі однолітків.

Регуляторами для дорослих взаємин у дошкільному віці також стають однолітки. Вони розподіляють ролі, стежать за виконання правил гри, сюжет наповнений відповідним змістом тощо. У цьому

віці відносини з однолітками стають важливішими, ніж стосунки з дорослими. Дитина дошкільного віку прагне утвердитися у своїх найкращих якостях у колективі однолітків.

Загалом, таке ставлення до однолітків дітей старшого дошкільного віку. Однак, у зв'язку з цим існують різні індивідуальні варіанти. Є й проблемні форми міжособистісних відносин. Серед типових для дітей дошкільного віку варіантів проявляється: агресивність, чутливість, сором'язливість, демонстративність. Виявлення наявності подібних проблем у дитини допомагають взяти до уваги наявні особливості у відносинах дитини - дошкільника з іншими дітьми.

Група ЗДО – цілісний осередок, що є неподільною функціональною системою зі своєю структурою і динамікою. Існує складна система міжособистісних відносин членів групи відповідно до їх ділових та особистісних якостей, ціннісних орієнтацій групи, що встановлюють, які якості найбільш високо цінуються в ньому.

Міжособистісні відносини групи однолітків істотно впливають на розвиток особистості дитини. У ЗДО, взаємини та спілкування являють собою відносно стабільну систему, у якій будь-яка дитина посідає певне місце. У групі ЗДО існує три типи міжособистісних відносин:

1) міжособистісні відносини, які можуть бути виявлені при аналізі об'єктивного зв'язку дітей, як при взаємодії у спільній діяльності та спілкуванні;

2) міжособистісні відносини, виявлені під час розгляду виборчих відносин групи;

3) тип відносин, що виникають у системі існуючих у групі взаємних оцінок дітьми одне одного [3, с. 215].

У групі однолітків поступово формується громадська думка, взаємна оцінка дітей, які суттєво впливають на розвиток дитини.

Дуже важлива оцінка групи однолітків у старшому дошкільному віці. Дитина часто намагається утримуватися від дій, що викликають несхвалення однолітків, прагне заслужити їхнє позитивне ставлення.

Кожна дитина у групі має позицію, яка відбивається у тому, як до неї ставляться однолітки. Ступені популярності, якою

користується дитина, залежить від багатьох причин її знань, розумового розвитку, особливостей поведінки, уміння знаходити контакти з іншими людьми, зовнішності тощо [2].

У дошкільному віці симпатії та антипатії дітей досить стійкі та поєднані з певними особистісними якостями. Діти, яких обрали більшість їхніх однолітків, мають такі якості, як дружелюбність, вміння допомогти товаришу, пунктуальність, акуратність, вміння організувати гру, додати нові захоплюючі елементи, знання правил гри та вміння дотримуватися їх.

Так звані, ізольовані - діти, які не користуються симпатією однолітків, - відрізнялися грубістю, замкнутістю, мовчазністю, ябедництвом, невмінням підкорятися правилам гри, впертістю, примхливістю, емоційною нестійкістю, неохайністю [3].

Впливають на міжособистісні стосунки дітей дошкільного віку їхні стосунки з близькими - батьками, братами, сестрами. Потреба у спілкуванні з близькими, у тому числі ласці, увазі, в умінні ділитися своїми враженнями, потреба у оцінці - усе це викликає найрізноманітніші почуття: радість, образу, задоволення, розчарування, сором, заздрість до інших членів сім'ї [4].

Отже, можна дійти висновків, що у період дошкільного дитинства дитина проходить величезний шлях у оволодінні соціальним простором з його системою нормативної поведінки у міжособистісних відносинах зі дітьми. Слід також зазначити, що міжособистісні відносини в дітей не завжди виражають себе у зовнішніх діях і вважаються стороною свідомості дитини. До старшого дошкільного віку, дитина починає приймати себе та іншого як цілісну особистість, яка не зводиться до окремих якостей, внаслідок чого стає можливим формування особистісних стосунків з однолітками. Великий вплив групи ЗДО на формування міжособистісних відносин дітей.

Список використаних джерел

1. Курінна С. Становлення особистості дитини дошкільного віку в процесі взаємодії різних соціальних інститутів. *Дошкільна освіта*. 2019. № 1 (27). С. 6-10.

2. Курова А.В. Психологія спілкування: навчально-методичний посібник для здобувачів вищої освіти факультету психології, політології та соціології НУ «ОЮА». Одеса : Фенікс, 2020. 79 с.

3. Литвиненко С. А., Ямницький В. М. Дитина і середовище : проблеми взаємодії . *Гуманітарний вісник Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету ім. Г. Сковороди* : Науково-теоретичний часопис. Переяслав-Хмельницький, 2003. С. 215-220.

4. Остапенко А., Шинкар Т. Формування міжособистісних стосунків дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності. *Grail of Science*, 2023. № 33, С. 373–375. URL: <https://archive.journal-grail.science/index.php/2710-3056/article/view/1794> (дата звернення: 09.09.2024 р.)

Тетяна Чорнак,
студентка магістратури спец. 012 «Дошкільна освіта»
Науковий керівник – к. пед. н., доц. Валентина Борова,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний
університет імені акад. С. Дем'янука»

СУТНІСТЬ ПРОЦЕСУ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ В ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

Об'єктивна дійсність сучасного суспільства, швидко мінливі зміни, зростаюча інформатизація і темп життя, що постійно прискорюється, висувають нові вимоги до якостей особистості: ініціативність, самостійність, активність, самовдосконалення, реалізація своїх здібностей і можливостей. У таких умовах проблема розвитку та використання людського потенціалу стає актуальною самореалізації у різних видах діяльності.

Термін «самореалізація» (self-realisation) вперше наводиться в «Словнику з філософії та психології», виданому в 1902 році в Лондоні: «Самореалізація - процес здійснення можливостей розвитку «Я»». Відповідно до цього визначення вищим кінцевим результатом розвитку людини є самореалізація [3, с. 102].

Розглянемо погляд вчених на сутність процесу самореалізації особистості в дошкільному віці.